

משיעורי הגרי"ד הלוי סולובייצ'יק זצ"ל
נערך ע"י מיכאל יצחק זילברמן

בסוגיא דעיר הנדחת

(א) איתא במתניתין (קיא): אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא. ונראה דהא דאין להם חלק לעולם הבא הוא תנאי מהחייב של אנשי עיר הנדחת, ואינו רק המשך הפרק מענין אלו שאין להם חלק לעולם הבא. וכאשר אנשי העיר מקבלים עוה"ב, אינם נעשים עיה"נ, אלא נידונים הם כיחידים. (עי' תוס' מז. ד"ה ואמאי שכתב שאם דנו אותם והרגום יש להם חלק לעוה"ב.) ועל דרך זה נראה לפרש שיטת הרמב"ם שכתב בפ"ד מהל' ע"ז ה"ו, אח"כ שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם, אם חזרו ועשו תשובה מוטב וכו'. הרמב"ם הביין שבחזרום בתשובה יש להם חלק לעולם הבא, ושוב אין להם דין עיה"נ, אלא נידונים כיחידים שעבדו ע"ז שממונם פלט ודינם בסקילה. [ועי' בס' ארץ הצבי עמ' קיא].

(ב) איתא במתניתין (שם) זה חומר ביחידים מבמרובים, שהיחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט, והמרובין בסייף לפיכך ממונם אבד. ופרש"י, ומתוך שהחמרת עליו במיתתו, הקלת עליו בממונו [וע"ע תוס' נ. ד"ה קסברי ומהר"ץ חיות שם]. ונל"פ, שבאמת הדין היה צריך להיות שכל עובד ע"ז ממונו אבד¹, אלא דבע"ז של יחיד ממונו פלט, כי אין שם אוסר, שהרי הגמר דין של הב"ד הוא רק על האיש שעבד את הע"ז, ובכדי לאסור נכסיו בעינין גמר דין גם על נכסיו. אבל בעיה"נ הגמר דין הוא על העיר, ולפיכך אפשר לומר שאף הנכסים אסורים, כיון דאיכא אוסר.

(ג) איתא במתניתין (שם) לא תעשה גינות ופרדסים, דברי ר' יוסי הגלילי. רע"א, לא תבנה עוד, לכמות שהיתה אינה נבנית, אבל נעשה היא גנות ופרדסים. ונראה דפליגי אי לא תבנה היא איסור בנין או איסור נטיעה. (ד) איתא במתניתין (שם) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, שכל זמן שרשעים בעולם, חרון אף בעולם, אבדו רשעים מן העולם, נסתלק חרון אף מן העולם. ויש לתמוה, מה ענין פסוק זה לחרון אף מחמת רשעים? ונראה לפרש, שהמשנה התכונה לסוף הפסוק, למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתך (דברים יג:ט).

(ה) איתא בגמרא (שם) ת"ר, יצאו, הן ולא שלוחין. עיין ברש"י שגרס ולא שלוחם. לפי רש"י, הגזיה"כ קאי על שנים ששלחו אחד להדיח אחרים. ואילו לפי הגירסא שלפנינו קאי אפי' על שנים ששלחו שנים אחרים. וקשה, דלפי הדעה בתוס' (ב"מ י: ד"ה דאמר) שסוברת דהא דאין שליח לדבר עבירה פירושו, שלא חלה השליחות כלל (ולא שחלה אלא שאינו עובר על העבירה), למה לי גזירת הכתוב לפטור המשלחים לדעת רש"י, תיפוק ליה דפטורים משום דאין שליח לדבר עבירה. דבשלמא לפי הגירסא שלפנינו בעינן גזיה"כ ללמד דאף דשנים אקרו מדיחים, כששלחם אחרים פטורים. אבל לפי גירסת רש"י אין כאן ב' מדיחים כלל. ועוד קשה, דכיון דכתיב יצאו אנשים, דמשמע דבעינן שנים, איך ס"ד דאפשר לשלוח אחד במקום שנים, הלא בעינן שנים כדן על פי שנים עדים יקום דבר?

וצריך לפרש, דבאמת בשלחו אפילו אחד, השולחים עדיין מיקרו מדיחים, דאע"פ שלא הסיתו, ולא דברו על לב אנשי העיר, סוף כל סוף הודחו אנשי העיר על פיהם ובאמצעותם. וקמ"ל הגזיה"כ דבהא לא סגי, דבעינן שידיוחו בפיהם דוקא. ולפ"ז אפי' הדיחו ע"י אגרת נמי פטורין, דבעינן הדחה בפה. אך את זה יש לדחות, דאפשר שהגזיה"כ היא דבר דעת המדיח בפה מפקיע מעל השולחים דין מדיח, משא"כ בהדיחו ע"י אגרת, דליכא בר דעת המדיח, נשארים השולחים כמדיחים, ושפיר נעשית העיר עיה"נ.

(ו) איתא בגמרא (ק"ב). אמר רב יהודה, דנין וחובשין דנין וחובשין. א"ל עולא, נמצא אתה מענה את דינם של אלו. אלא אמר עולא, דנין וסוקלין דנין וסוקלין. איתמר, רבי יוחנן אמר, דנין וסוקלין דנין וסוקלין, ור"ל אמר, מרבין להן בתי דינין... ומעיינין בדיניהן וכו'. כדי להיות עיה"נ בעינן שרוב העיר יעבדו ע"ז, ורוב זה צריך להיות מצורף זה לזה. ולכן פסק רב יהודה דנין וחובשין, דבעינן גמר דין על רוב העיר לפני שמחייבים

אותם מדין עיה"נ, דהגמר דין מצרף עושי העבירה לרוב. ור"ל סבר דלצירוף לרוב די בבירור ב"ד (אף בלי גמר דין) על מעשה העבירה. ומחלוקת רב יהודה ועולא (ורבי יוחנן) היא בכבר הרגו המיעוט בסקילה, ונגמר דין העיר לעיה"נ מכאן ולהבא, אי הוי דינם למפרע בסייף או לא. אבל כו"ע לא פליגי דבשעת מעשה קודם שנגמר דין העיר בב"ד הגדול הם מחוייבים סקילה כיחידים².

ז) איתא בגמרא (שם), תנו רבנן, החרם אותה ואת כל אשר בה, פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה, ואת כל אשר בה, לרבות נכסי צדיקים שבתוכה, שללה, ולא שלל שמים, ואת כל שללה, לרבות נכסי רשעים שחוצה לה. אמר רבי שמעון, מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו, מי גרם להם שידורו בתוכה, ממונם, לפיכך ממונם אבד. אמר ר'מר, ואת כל שללה תקבץ, לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה. אמר רב חסדא, ובנקבצים לתוכה.

היה נראה לפרש בדין זה דיש ב' חיובי איבוד בנכסי עיה"נ, הא' על נכסי עיה"נ, הכולל אף נכסי הצדיקים שבתוכה, והב' על נכסי אנשי עיה"נ, הכולל רק את הרשעים, ולכך נכסי רשעים שחוצה לה גם יאבדו. אך במימרא דרב חסדא, דהא דמרבין נכסי רשעים שחוצה לה היינו רק בנקבצים בתוכה, פירש רש"י, שזה דוקא בכבר היו לתוכה, כלומר שכבר היו עליהם דין נכסי עיה"נ. ונראה מפירש"י דליכא דין נכסי אנשי עיה"נ, אלא שיש ב' הלכות בנכסי עיה"נ, הא', מה שעתה נחשב כנכסי עיה"נ, הכולל גם נכסי צדיקים. והב', מה שהיה פעם נכסי עיה"נ, ובוזה דוקא נכסי רשעים בכלל.

אך לרמב"ם יש פירוש שלישי בסוגיא, וז"ל בפ"ד הל' ע"ז ה"י, נכסי הרשעים שהודחו שהיו מופקדין במדינה אחרת, אם נקבצו עמה נשרפין בכללה, ואם לאו אין מאבדים אותם, אלא יתנו ליורשיהם. ונראה לפרש דב' דינים איכא בשללה, נכסי העיר ונכסי אנשי העיר (כמו שפירשנו בפשטות הגמרא), אלא שס"ל דליכא שריפה בפנ"ע לנכסי אנשי העיר, אלא שורפים אותם יחד עם נכסי העיר. ועוד ס"ל לרמב"ם שאיסור הנאה משללה הוא משום שהיא עומדת לשריפה, ולכן אם יפקע הדין שריפה, ממילא יפקע הגמר דין לאוסרו בהנאה. לכן בנכסי רשעים שחוצה לה, היכא שהאיסור הוא מדין נכסי אנשי עיה"נ, הנכסים מותרים אם לא שרפום יחד עם נכסי עיה"נ, דאע"פ שכבר חל עליהם איסור הנאה, מאחר שלא נשרפו עם נכסי העיר, פקע הדין שריפה מהם, וממילא פקע למפרע גם את הגמר דין לאוסרם בהנאה.

אך פירוש זה קשה, שהרי יוצא, דלדעת הרמב"ם בנכסי צדיקים הגמר דין לאיסור הנאה תלוי בקיום מצות שריפה, דכשלא שרפו נכסיהם הגמר דין לא חל כלל (עי' בזה להלן אות יא). ונראה לפרש שאף לרמב"ם יש רק דין א' של נכסי עיה"נ, שיש בו ב' אופנים. הא', נכסים שהיו בעיר בשעת הגמר דין, וזה כולל אף נכסי צדיקים. והב', נכסי עיה"נ שנעשו לנכסי העיר אחר הגמר דין, ודבר זה נוהג דוקא בנכסי רשעים, ודוקא עד שעת שריפה.

ח) איתא בגמרא (שם), אמר רב חסדא, פקדונות של אנשי עיה"נ מותרין וכו'. לעולם דעיר אחרת דמפקדי בתוכה, והכא במאי עסקינן, כגון דקביל עליה אחריות. מהו דתימא, כיון דקביל עליה אחריות כדידיה דמי, קמ"ל.

וקשה, דממ"נ, לחכמים דסברי דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי, פשיטא דמותרין. ולר' שמעון דסבר כממון דמי, לכאורה ליתא להך דינא, דע"פ פשטות צ"ל שהם אסורים, כמו שמפורש בשיטת ר"ש (בע"ב), בדין קדשים שחייב באחריותו. ונראה לומר, דבאמת רב חסדא אליבא דר"ש קאמר לה, אלא שסובר דרק אמרינן דדבר הגורם לממון כממון דמי, במקום שאין שם בעלים אמיתיים, כגון בהקדש, אבל היכא דבאמת שייך לאחר, כגון בפקדונות של אחרים, ודאי לאו כממון דמי. וא"כ שפיר יוצא שפקדונות שקיבל עליהן אחריות מותרין³.

ויש להביא ראיה ברורה ליסוד זה ממתני' ריש פרק המפקיד (לג:), שילם ולא רצה לישבע וכו', למי משלם, למי שהפקדון אצלו. והגמרא נתנה הטעם, דהמפקיד מקנה את הכפילא לשומר. ולא הוזכר בגמרא שאליבא דר"ש, מאחר שהיה דבר הגורם לממון, שנחשב כממון השומר, ולהכי משלם כפל בכ"פ לשומר. אלא מכאן מוכח דבמקום שיש בעלים אמיתיים (המפקיד), לא חשיב השומר (שגרם לו ממון) כבעלים כלל. [וע"ע בענין הזה באור שמח הל' גניבה פ"א הי"ז].

ועוד נראה לתרץ, דבגמרא פסחים (ו.) בהמשך הסוגיא הנ"ל איתא, הניחא למ"ד דבר הגורם לממון לאו כממון דמי, היינו דאיצטריך לא ימצא. אלא למ"ד כממון דמי, לא ימצא ל"ל. איצטריך, סד"א, הואיל וכי איתיה הזר בעיניה, לאו ברשותיה קאי, קמ"ל. ופירש"י, דלא אמר ר"ש דכממון דמי אלא בדבר שכבר גרם לממון, אבל לא בדבר שיכול לגרום לממון. וממילא י"ל, דהא קמ"ל רב חסדא, דאע"ג דס"ל לר"ש דדהגל"מ כמ"ד, כל זמן שהפקדון עדיין בעין לא הוי כממון.

אך לפ"ז קשה מ"ש בגמרא (בע"ב), דלר"ש, האיסור דעיה"נ חל על קדשים שחייב באחריותן אף על פי שהם עדיין בעין. דבשלמא לענין כפל לא הוי עוד בעין, וכבר גרם לממון. אבל כאן בסוגיין עדיין בעין הוי. [עי"ש בצל"ח לפסחים (שם) ועי' מהר"ץ חיות בסוגיין.]

ונראה לתרץ, דהנה איתא בירושלמי פסחים פ"ד ה"ב אית תניי וכו'. והקשה הקרבן העדה, דבבבלי הנ"ל מפורש דלר"ש לא הוי כממון אלא כשאינו בעין, והרי החמץ הכא עדיין בעין, וא"כ למה עובר אב"י וב"י לר"ש. ועכצ"ל, דמדרשא דבל ימצא ילפינן דאף בכה"ג עוברים בב"י. וא"כ קשה, שהרי מבואר בבבלי שאף רבנן מודו דבחמץ דבר הגורם לממון כמ"ד, ולמה תלה הירושלמי דין זה בפלוגתא דר"ש ורבנן. ואמר רבנו בזה בשם אביו הג"ר משה נ"ע, דיש חילוק בין אחריות דקדשים לבין אחריות דפקדון. דבפקדון האחריות נובעת מהחפץ, שאם יאבד יתחייב לשלם עבור החפץ. [ורוב האחרונים סוברים דבאבידה משלם כשעת האבידה, ולא כשעת קבלת השמירה.] ולכן, כל זמן שהחפץ עדיין בעין, לא גרם לשום ממון, שהרי לא נתחייב עדיין. ובזה חלקו בבבלי בין כשהחפץ בעין לבין כשאינו בעין. אבל בהקדש שחייב באחריותו, אין פירוש הענין שחייב עבור חפץ זה, אלא שהוא כבר נתחייב מכה נדרו, והחפץ הזה, שבו הוא יוצא ידי חובתו להקדש ומקיים בו את נדרו, שוה ממון לו. ובהא שפיר קאמר הירושלמי דאין לחלק בין כשהחפץ עדיין בעין לבין כשאינו בעין. דאפילו כשהוא בעין הגברא מחוייב ועומד (מכבר משעת נדרו), ובחפץ זה, כיון שהוא רוצה לקיים בו את נדרו, ושוה ממון הוא לו, דינו שוה לפקדון שאינו בעין. ומיושבת בזה הקושיא הראשונה של קרבן העדה. ובנוגע לקושיא השנייה, יל"ת ע"פ דרכנו שלא למדו רבנן מקרא דלא ימצא דבחמץ דבר הגורם לממון כמ"ד אלא במקום שהאחריות הוי מחמת החפץ, כגון בפקדון. אבל בהקדש, שלעולם אין האחריות מחמת החפץ, אלא מחמת נדרו, אינו עובר בב"י, ושפיר מתאים הירושלמי עם הבבלי.

ט) איתא בגמרא (שם), אמר רב חסדא, בהמה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת, אסורה. עיסה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת, מותרת. מאי טעמא, בהמה כמאן דלא פליגא דמיא, עיסה כמאן דפליגא דמיא. בעי רב חסדא, בהמת עיר הנדחת מהו דתיתהני בה שחיטה לטהרה מידי נבילה, לפי חרב אמר רחמנא לא שנא שחטה משחט לא שנא קטלא מקטל. או דלמא כיון דשחטה מהניא לה שחיטה, מאי, תיקו.

ופירש"י, דכי שחט לחצי של עיה"נ אינו שוחט אלא ממית, ולא מהניא השחיטה אף לחצי השני. ויוצא, שלרש"י החצי השני מותר מכה עיה"נ, ואסור רק מדין נבילה. ובעיית רב חסדא היא דוקא לענין טומאת נבילה ולא לענין איסור אכילתה. ותמה עליו הר"ן בחידושו, דאם דעת רש"י לומר דשחיטה בבהמת עיה"נ הויא כמיתה ממש, מאי קבעי אח"כ אי מהני לטהרה מידי נבילה, דמאי שנא שחיטה הנצרכת להתיר באכילה. ולכן פירש הר"ן בדין רב חסדא, דנהי דהבהמה אסורה באכילה, שהרי סימן אחד הוי מעיה"נ, ואסורה בהנאה, וממילא מהווה שחיטה שאינה ראויה, מ"מ מיבעי ליה אי מהני שחיטה לטהרה מידי נבילה. ואף לפירושו ג"כ קשה מאי שנא טומאה מאיסור⁴.

ובאמת נראה, שהעיקר כפירוש הרמב"ם (פ"ד מהל' ע"ז ה"א), בהמה חציה של עיה"נ וחציה של עיר אחרת שהיתה בתוכה, ה"ז אסורה. ועיסה שהיא כן מותרת לפי שאפשר לחלקה. כלומר, בעיסה שייך להיות גמר דין על חצי אחד בלי גמר דין על החצי השני, דהב"ד יכולים לפסוק שיחלקו העיסה וישרפו החצי. אבל בבהמה לא שייך לפסוק שיחלקו ואח"כ יהרגו חציו האחד, שהרי לאחר שיחלקו שוב א"א לקיים בה מצות סייף, ולכן צ"ל שחל הגמר דין אפי' על החצי שאינו של עיה"נ.

(י) איתא בגמרא (ק"ב:), אמר מר היו בה קדשים, קדשי מזבח ימותו. ואמאי ימותו, ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה. רבי יוחנן אמר, זבח רשעים תועבה. ריש לקיש אמר, ממון בעלים הוא, והכא בקדשים שחייב באחריותן, ורבי שמעון היא וכו'. בשלמא רבי יוחנן לא אמר כריש לקיש, דכתיב זבח רשעים תועבה. אלא ריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן. אמר לך, כי אמרינן זבח רשעים תועבה, הני מילי היכא דאיתנהו בעינייהו, אבל הכא כיון דאישתני אישתני.

ונראה להסביר, שלר' יוחנן זבח רשעים תועבה הוא פסול בחלות ההקדש, ולכן אפי' אם ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבת צבור ג"כ יהיה אסור להקריבו. ואילו לר"ל זבח רשעים תועבה היא פסול בהקרבן דוקא, ואם ירעו עד שיסתאבו וכו' לא יהיה אסור משום זבח רשעים תועבה, והיינו דקאמר כיון דאישתני אישתני, שהרי מעתה קרבן אחר הוא 5.

ועי' תוס' בב"ק (נג: ד"ה שור), שכתבו בשם רב יהודאי גאון, דפסולי המוקדשין שנפדו מיקרו שפיר רעהו, אבל פסולי מוקדשין שלא נפדו, כגון בכור שור בעל מום דאין לו פדיון, לא מיקרי רעהו. ונראה, שהוציא חילוק זה מרבינא בסוגיין, שפירש דברי ר"ש (דבהמתה ולא בהמת בכור ומעשר) קאי על בעלי מומין. אך קשה, דאף דהלכתא כרבינא (בדעת ר"ש), דבתרא הוא לגבי שמואל בסוגיין, מסתמא הלכה כר"ש, דאף בהמת בכור בעל מום ג"כ בכלל נסכי עיה"נ היא, וא"כ הו"ל לתוס' לפסוק דאף בכור בעל מום מיקרי שפיר רעהו.

(יא) איתא בגמרא (שם), אמר רב חסדא, לא שנו אלא תרומה ביד כהן, אבל תרומה ביד ישראל תנתן לכהן בעיר אחרת. ופירש"י, דלאו ידידיה הוא, דשמא היה נותנה לכהן צדיק שבחוצה לה. כלומר, דהתרומה חשיבא ממון השבט, ולכן דינה כפקדון דעיר אחרת. אך הרמב"ם ביאר בע"א, וז"ל (פ"ד מהל' ע"ז הל' יד), ואם עדיין הן ביד ישראל, ינתנו לכהן של מדינה אחרת, מפני שהן נכסי שמים וקדושתן קדושת הגוף.

וקשה, למה לא פירש הרמב"ם כרש"י. ועוד קשה, שהרי הרמב"ם פסק בהל' יג שקדשי בדק הבית יפדו ואח"כ שורפין אותן מדכתיב שללה ולא שלל שמים, וא"כ מוכח דס"ל דשללה ולא שלל שמים אינו מונע האיסור דעיה"נ מלחול, אלא רק הוא תנאי בשריפה, דכל זמן שהוא ממון הקדש, אין שורפין אותו 6, וא"כ איך פירש בתרומה ביד ישראל שאין איסור כלל. וכן קשה למה כתב בהל' יג שקדשי מזבח ימותו מדכתיב זבח רשעים תועבה, וכטעם ר' יוחנן בסוגיין, הו"ל שחל איסור עיה"נ עליהן, ולכן אסור להקריבן (דזבח רשעים תועבה אינו אוסר מדין עיה"נ).

ונראה לפרש על פי מה שכתב הרמב"ם בהל' ז וז"ל, נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא הודחו עם רובה, נשרפין בכלל שללה, הואיל וישבו שם ממון אבד. וכל הנהגה ממנה בכל שהוא לוקה אחת, שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ונראה שנכסי רשעים נאסרים בהנאה ומצוה לשורפם. אך בנכסי צדיקים, שאין עליהם איסור הנאה בפני עצמו ולא מצות שריפה בפני עצמה, איסור ההנאה נובע מזה שעומדים לשריפה ביחד עם שריפת נכסי רשעים. ולפ"ז, אם ב"ד ישרפו כל נכסי העיר חוץ מנכסי הצדיקים שבה, שוב אין הב"ד יכולים לשרף נכסיהם. ואפשר לומר עוד שבכה"ג הנכסים יהיו מותרים. אך אין דבר זה ברור כ"כ, שיכולים להפקיע הגמר דין למפרע.

ונראה לומר בדעת הרמב"ם, שקדשים חשיבי כנכסי צדיקים שבתוכה. וה"ט, דגדר "שבתוכה", היינו, שאין בעליו תושבי עיר אחרת, ובכלל זה הקדש, דאין הקדש תושב עיר אחרת. לכן מחלק הרמב"ם בין קדשי המזבח לבין קדשי בדק הבית. דקדשי בדק הבית שעומדים לפדיון, ובשעת גמר הדין נראים כראויים לשריפה, שפיר חל עליהם חיוב שריפה, וממילא נאסרים. ואילו קדשי הגוף, שאינם עומדים לפדיון בתמותם, ובשעת הגמר דין, שלא היה אפשרות לשורפם, לא נאסרו הקדשים (שהרי בנכסי צדיקים האיסור הנאה נובע מזה שהם עומדים לשריפה). וגם מיושב עפ"ז למה לא ביאר הרמב"ם כרש"י בתרומה ביד ישראל, דממון השבט הוא, דנהי דאין השבט מיושבי עיה"נ, מ"מ אינם תושבי עיר אחרת, וכהקדש ממש דמי, ודינו כנכסי צדיקים שבתוכה כמש"ב.

יב) איתא בגמרא (שם), תנן התם, עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה, דברי רבי מאיר, וחכמים מחייבין. אמר רב חסדא, מחלוקת במעשר שני בירושלים, דרבי מאיר סבר מעשר שני ממון גבוה הוא, ורבנן סברי ממון הדיוט הוא, אבל בגבולין דברי הכל פטור.

דעת הרמב"ם היא (פ"ו מהל' בכורים ה"ד) דמעשר שני בירושלים חייבת בחלה. ובהל' מעשר שני (פ"ג הכ"ד) פסק דמעשר שני הוי ממון גבוה. וקשה, שהרי לפי הגמרא, למ"ד מע"ש ממון גבוה, עיסת מע"ש פטורה מן החלה, וא"כ איך פסק הרמב"ם שממון גבוה הוא וחייבת בחלה. [וכבר עמד על זה בעל הכסף משנה בהל' בכורים, ועיי"ש מה שתירץ בשם מהר"י קורקוס].

ולכאורה צריך לומר שהיתה לרמב"ם גירסא אחרת בגמרא. דבירושלים לכו"ע חייבת במעשר, ובגבולין הוא דפליגי. ופסק הרמב"ם כר"מ, דמע"ש ממון גבוה דוקא בגבולין. אך צ"ע, בפסקו של הרמב"ם (הל' ע"ז פ"ד הט"ו) דמע"ש בתוכה (בגבולין) יגנוז, ומשמע דהוי ממון הדיוט, דאילו היה ממון גבוה לא היה נאסר כלל. וצ"ל דהרמב"ם לשיטתו אזיל, דלעיל (הלכה יג) פסק דאף על ממון גבוה חל איסור עיה"נ. אך לפ"ז קשה, למה לא כתב דמע"ש פודין אותו ואח"כ שורפין אותו, כמו שכתב לענין קדשי בדק הבית שחל עליהם איסור עיה"נ. ותירץ על זה הגר"מ נ"ע דמאחר דמע"ש דעיה"נ אסור בהנאה, אינו שוה פרוטה, והרי פדיון צריך להיות בכסף ששוה פרוטה. ובוה חלוק דין הקדש מדין מעשר שני. דבהקדש, המחלל שוה פרוטה על מנה מחולל, ונתפס הכל בקדושה, משא"כ במע"ש, דאינו תופס אלא דמי שוויו דוקא (כמפורש בב"מ נב:). ולכן לא שייך פדיון במע"ש של עיה"נ. [ועי' מזה באריכות בתחילת הספר ח' הגר"מ הלוי על הרמב"ם].

- [1] אולי כונת רבינו עפ"י המבואר בדף מ"ח ע"ב דבהרוגי מלכות- כלומר, מורד במלכות- נכסיהם לאו ליורשיהם. ואולי ר"ל שכל עו"ז חייב מיתה-בבחינת מורד במלכותו ית'. (הערת המעתיק)
- [2] דאל"כ תקשה לן קושיית האחרונים, דמסתמא כשמתרין אנשי עיה"נ שעבדו ע"ז, אין העדים יודעים שיצא לבסוף שרוב העיר עבדו ע"ז ומסתמא מתרין בהם במיתת סקילה, ולקמן (פ ע"ב) נחלקו התנאים במותרה לדבר חמור אי הוי כמותרה לדבר קל, והיאך אפשר לבסוף להעניש לענשי עיה"נ בסייף, הלא התראתם היתה משום סקילה. ותירץ בזה רבנו, דבעינן בדוקא שתהי' ההתראה משום סקילה- ולא משום סייף- בכדי לעשות גמ"ד לסקילה- ואם רואים ב"ד הגדול אח"כ שרוב אנשי העיר נגמר דינם לסקילה, ב"ד פוסקים על העיר חלות שם עיה"נ, וממילא דין העו"ז להיענש בסייף. אבל אין צריכים לגמור את דינם לסייף, אלא דוקא לסקילה. ועי' מאמר רבנו (בקובץ חידו"ת) בענין קבלת עדות לדנ"פ אי בעיא ג' או כ"ג, ובענין יישוב קושיית המנ"ח בענין קבלת עדות לענשי עיה"נ אי בעיא כ"ג או ע"א. (הערת המעתיק).
- [3] ואילה"ק על זה מהסוגיא דפסחים (ה:), דישאל שקיבל אחריות על חמצו של נכרי עובר עליו בבל יראה ובבל ימצא. והקשו בגמרא, הניחא למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי, אלא למ"ד לאו כממון דמי למה עובר. וקשה, שלפי דברינו צריך להיות הדין שאף למ"ד כממון דמי ג"כ אינו עובר הואיל ובאמת זה שייך לגוי. אך בזה י"ל, דמאחר שהגוי מופקע לגמרי מדין בל יראה, שפיר אזלינן בתר גרם ממון כדי להעמידו בבעלות אחרת. וכן בהקדש, שמאחר שההקדש מופקע לגמרי משבועה, כפל, ואונאה, שפיר ניתן לומר שלמי שגורם הממון נקרא שלו. אבל בנ"ד, היכא שאף המפקיד ישנו בדין עיה"נ, בתנאים הנכונים, א"א להעביר בעלות החפץ לזה שגורם לו ממון, הואיל ויש כבר בעלים גמורים. וא"כ ליתא בדין עיה"נ. כך העיר ר' אהרון ליכטנשטיין.
- [4] כן תמה רבנו. ובפשוטו נראה לפרש בכונתו דשחיטת טריפה שפיר מטהרת מידי נבילה, ומזה דייקו בגמ' דשחיטה שאינה ראויה שפיר מהניא לענין טהרה מידי נבילה וממילא הוה"נ הך שחיטה שאינה ראויה דאיסורי הנאה. דרק לגבי אכילה קיי"ל דשחיטה שא"ר אינה מתרת באכילה. (הערת המעתיק).
- [5] ונראה להביא ראיה מהבנה זו בדברי ר' יוחנן לדעת הרמב"ן (מובא בר"ן לעיל מזו). והרשב"א (קידושין ז: ד"ה וש"מ) דדיחוי פוסל גם את הדמים ולא רק את הבהמה. (ועי' בחי' הגרי"ז זבחים (יב). שחולק). (הערת המעתיק).
- [6] לרש"י צריך לפרש דב' דינים נאמרו בשללה ולא שלל שמים. הא', שממון הקדש אינו נאסר, והב', שאף שאינו ממון הקדש כל שיש עליו שם הקדש (כגון כתבי הקודש או מע"ש בירושלים) אינו נשרף. אך נראה דדבר זה הוא מחלוקת הרמב"ם והראב"ד (לפי הרמב"ם קדשי בדק הבית נשרפין לאחר פדיון, ולפי הראב"ד אינן נשרפין, ולא חל עליהן איסור כלל). (הערת המעתיק).